

Ігор Доцяк

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРИТОРІЇ ГАЛИЧИНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглядаються глобалізаційні впливи на етнополітичні процеси в Галичині на основі економічних, інформаційно-мережевих та поведінкових характеристик. Наголошується на формуванні нових соціальних практик на базі етнокультурних особливостей. Визначаються проблеми та перспективи розвитку етнополітичних процесів в умовах глобалізаційних викликів.

Ключові слова: глобалізація, міграція, індигенізація, етно-регіоналізм.

Igor Dotsiak. Ethnopolitical processes in Galicia in the context of globalization. *We consider globalization on ethno-political processes in Galicia based on economic, information, networking and behavioral characteristics. Naholoschuyetsya on the development of social practices based on ethnic and cultural features. Identify the problems and prospects of development of ethno-political processes under globalization challenges.*

Key words: globalization, migration, indyhenizatsiya, etnorehionalizm.

Глобалізація виступає визначальною тенденцією сучасного розвитку людства і розглядається як об'єктивний процес, що має системний характер, охоплюючи усі сфери життя суспільства у світовому масштабі. У найзагальнішому розумінні глобалізацію можна визначити як процес, унаслідок якого світ стає все більше взаємозалежним. Посилення взаємозалежності спостерігається у більшості сфер суспільного життя – економіка, культура, політика та ін. Етнополітичні процеси розвиваються в умовах глобалізаційних викликів, змінюються як самі сутнісні характеристики націй, так і міжетнічна взаємодія. Існують різні підходи щодо визначення суті, проявів на оцінки глобалізаційних впливів, проте не викликає жодних заперечень думка про їх значимість та всезагальність на світовому, національному та регіональному рівнях. Актуальною проблемою для політичної науки стає аналіз регіональних особливостей та тенденцій розвитку, можливостей використання переваг та механізмів компенсування ризиків в умовах глобальних викликів. Саме на регіональному рівні найбільш рельєфно проявляються наслідки процесів глобалізації, що зумовлює необхідність їх дослідження. Особливості розвитку сучасної Галичини значною мірою визначаються такими впливами. На нашу думку, виділення такого регіону має достатнє обґрунтування, цілком виправдане та актуальне в сенсі наукового аналізу. Території Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей мають спільне історичне минуле, тотожні соціокультурні, політико-ідеологічні та ментальні особливості порівняно не лише з іншими регіонами України в цілому, але і з

рештою областей Західної України. Утвердження української моноетнічності та переважаючого впливу Української греко-католицької церкви в період незалежності тільки викристалізували сутнісні характеристики сучасної Галичини. Важливо і те, що на цих теренах ще в 1991 р. була створена Галицька Асамблея, яка стала прототипом регіонального представницького органу влади і мала координувати зусилля місцевого самоврядування трьох областей щодо захисту українських національних інтересів. Саме тотожні політичні процеси зумовили необхідність виділення сучасної Галичини як цілісного регіону для системного та комплексного наукового дослідження.

Проблеми глобалізаційного розвитку та його впливів тривалий час є об'єктом зацікавлення значної кількості дослідників. Сутність глобалізації, особливості її антропологічного, міжетнічного та регіонально прояву відображено у наукових працях М. Кастельса, Е. Гідденса, С. Гантінгтона, З. Баумана, У. Бека. Вітчизняні вчені торкаються проблем глобалізації та її наслідків у багатьох публікаціях. Неоднозначний характер таких процесів у контексті етнополітичних відносин відзначають В. Андріяш, О. Бірюкова, І. Зварич, О. Маруховська, О. Івановська, А. Сіленко, С. Наумкіна. Особливостям етнополітичного та національно-культурного розвитку областей, що входять до сучасної Галичини, присвячено широкий спектр наукових розвідок. Проте вони окреслені територією всієї Західної України. Етнополітичні характеристики є об'єктом пристальної уваги під час вивчення інституційних та виборчих процесів в областях із поліетнічною структурою населення – Закарпатській та Чернівецькій.

Глобалізаційні зміни значною мірою впливають на етнополітичні процеси в Галичині, що зумовило предмет нашого дослідження. Глобалізація зумовлює специфіку розвитку етнонаціональних процесів у сучасному світі, які реалізуються у двох протилежних напрямках: вестернізації, з одного боку, і повернення до питомих коренів (індигенізації), з іншого. О. Бірюкова пропонує під терміном «етнонаціональні процеси» розуміти основні компонентні зміни у структурі й способі життя певного етносу (або між порівняно розвиненими етносами, або між великим і розвиненим етносом та невеликими іноетнічними групами, що потрапили до його

середовища), що відбуваються внаслідок міжетнічної взаємодії та зумовлюють сутнісні зрушення в його бутті [1]. Характерною рисою етнополітичних процесів на регіональному рівні є зміна сутнісних характеристик життєдіяльності етносу, інтеграція в систему міжнародних відносин, що зумовлює широкий спектр напрямів міжетнічних взаємодій. Міграційні процеси, розвиток інформаційних технологій та мереж, поширення західних цінностей та масової культури визначають систему соціальних відносин на регіональному рівні. І. Андріяш виділяє критерії аналізу етнополітичних процесів у сучасному суспільстві, з яких найважливішими, на нашу думку, є такі: взаємозв'язок етнополітики та економіки (особливо в умовах посилення процесів економічної глобалізації); роль та місце етнічності в політичному процесі, особливості прояву етнічного фактора в суспільно-політичному житті, політизація етнічності; формування толерантних взаємовідносин між представниками різних етнічних груп в поліетнічному суспільстві [2, с. 125]. Саме такі маркери дають змогу проаналізувати динаміку розвитку етнополітичних процесів у Галичині. Розпад Радянського Союзу та світової системи соціалізму, що для багатьох дослідників є політичною основою глобалізації, створив передумови для зміни етнонаціональної структури регіону. Значна частка етнічних росіян емігрувала на історичну батьківщину, що привело до зростання питомої ваги українського населення особливо у містах. Галичина набуває ознак моноетнічного регіону, де українці становлять більше 95% в національній структурі населення. Глобалізація економічних відносин приводить до різкого зростання міграційних процесів. Масова трудова міграція стає типовою практикою для значної кількості населених пунктів Галичини. В першу чергу таке явище охоплює сільські регіони та маленькі містечка, де високий рівень безробіття та існує надлишок робочої сили. Якщо на початкових етапах основні еміграційні потоки були спрямовані до Сполучених Штатів Америки та Канади, то з двохтисячних років збільшується кількість трудових мігрантів до країн Європи. Враховуючи давні традиції заробітчання в Галичині, глобалізація лише осучаснила та вивела на новий якісний рівень існуючу соціальну практику. Населення деяких територій і далі виїжджає на роботу до Росії, що викликано налагодженими ще в радянську епоху зв'язками та

виконанням специфічної роботи (заготівля лісу, розробка нафтових родовищ, промислове та цивільне будівництво). Маятникова міграція не дає можливості точно визначити кількісні параметри заробітчанства, але за даними деяких дослідників близько третини населення Галичини активного трудового віку включилось у різні форми трудової міграції. Такі процеси не могли не вплинути на сутнісні компоненти у структурі та способі життя домінуючого етносу. Відбуваються складні та суперечливі процеси соціальної диференціації, кризи сімейних відносин, руйнування традиційних цінностей, поширення споживацьких орієнтацій та масової культури. Проте, разом з тим, розвиваються процеси, спрямовані на збереження національної ідентичності та самоорганізації українців за кордоном. Якщо спочатку центрами об'єднання громад були лише церкви, то пізніше стали виникати різноманітні культурні та освітні організації. Громадські об'єднання українців у Європі активно включились у події, які супроводжували Революцію Гідності та військову агресію з боку Росії. Такі інституції прагнуть відігравати активну роль у суспільному житті України, впливають на перебіг політичних процесів, надають суттєву матеріальну та моральну підтримку армійським підрозділам, волонтерським групам та недержавним об'єднанням. Навіть у країнах свого перебування громадські об'єднання українців проводять різноманітні політичні акції на підтримку європейської інтеграції, захисту суверенітету та територіальної цілісності України. Вони виступають суб'єктами етнополітичних процесів у регіоні та країні загалом. На території Галичини глобалізаційні впливи приводять до розвитку процесів індигенізації для збереження національної ідентичності. Відбувається відродження традиційної культури на основі відновлення самобутності етнографічних груп, що населяють регіон. Якщо в умовах радянської системи бути гуцулом, лемком чи бойком було дещо некомфортно і навіть соромно, то в сучасних умовах така ідентифікація стає визначальною. Локальна ідентичність на основі належності до певної етнографічної групи має важливе значення в системі соціальних відносин. Виникає велика кількість культурно-освітніх об'єднань, що виходять навіть за межі регіону. Регулярно проводяться навіть міжнародні гуцульські та лемківські фестивалі. Індивідуальна тотожність стосовно певної етнографічної групи стає

важливим чинником під час голосування на виборах чи визначення меж об'єднаної територіальної громади. Особливе становище посідає лемківська громада, яка об'єднує переселенців з території сучасної Польщі і в середовищі якої існують ідеї повернення на історичні землі або хоч отримання компенсації за втрати, що зазнали їх предки під час операції «Вісла» у 1947 р. Серйозною тенденцією в етнополітичному просторі Галичини є процес набуття українцями особливого статусу через отримання «карти поляка». Прагнення отримати легальну працю в Польщі чи мати право безплатно навчати дітей заставляє значну кількість громадян доказувати своє польське походження і переконувати у належності до польської культури. Ліберальні підходи польського уряду щодо надання українцям «карти поляка» зумовлені прагненням отримати як дешеву робочу силу, так і нових студентів у навчальних закладах. Проте такі процеси, безумовно, впливають на характеристики етнічної структури та етнонаціональні процеси в регіоні. Соціально-економічна криза в Україні не сприяє розвитку трудової міграції на територію Галичини. Питома вага емігрантів з країн Азії в структурі населення регіону невисока, при чому значна їх частка розглядає Галичину як тимчасовий притулок перед подальшим рухом до Західної Європи. Лише вихідці з Північного Кавказу традиційно займаються торгівлею на ринках міст регіону. Але в умовах загострення соціально-економічної кризи навіть за незначної кількості вихідців з країн Середньої Азії та Кавказу можливе виникнення передумов для міжетнічних конфліктів. І тут дуже слушною є думка В. Котигоренка про те, що суспільну напругу і конфлікти продукують не етносоціальні відмінності як такі, а передовсім соціально-економічні негаразди, здатні посилювати суспільне невдоволення, яке за певних умов і певними силами може бути каналізованим у сферу міжетнічних взаємин, ставлення етнічних спільнот до держави та її політики [3, с. 152]. При чому такі сили представлені в органах місцевої влади регіону. Так, представник ВО «Свобода» міський голова м. Івано-Франківська Р. Марцинків, оглядаючи центральний продуктовий, ринок відкрито заявив, що тут повинні торгувати насамперед українці [4]. За наявності відповідних умов повторення таких закликів може спонукати до міжетнічного протистояння. Націоналістична ідеологія не може стати основою для ефективного

господарювання та розвитку міжнаціонального діалогу. Особливою тенденцією в регіоні є поширення «освітньої міграції». Економічна криза в Україні не сприяє трудовій міграції, зате робить привабливою можливість здобуття освіти в українських вишах. Високий рівень освітніх послуг та низька вартість навчання приваблюють значну кількість студентів з Азії, Африки і навіть Європи насамперед до медичних та нафтогазовидобувних університетів. Так, за підсумками 2015/16 навчального року в м. Івано-Франківську навчалося понад 2000 іноземних студентів, і він знаходився на четвертій позиції в Україні за цим показником після Києва, Харкова та Одеси. Враховуючи, що переважна більшість студентів є вихідцями з Азії та Африки, які представляють інші раси, релігії та культури, проживають компактно в кількох районах – поведінка та спосіб життя навіть такої невеликої кількості людей впливає на громадську думку щодо характеру міжетнічних та міжрасових відносин. Серйозним прецедентом стало рішення Івано-Франківського міського суду про позбавлення волі на строк 10 років двох студентів з Йорданії, які навчалися на 4 та 5 курсах медичного університету, за розбещення неповнолітньої дівчини [5]. Цій події передували ряд демонстрацій та пікетувань, що проводилися в Івано-Франківську націоналістичними організаціями зі всієї Галичини. Об'єднання студентів з Йорданії засудило дії своїх земляків, ректор медичного університету пообіцяв регулювати обсяги набору іноземних студентів та посилити контроль за їх перебуванням. Підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, розвиток міжкультурного діалогу та міжетнічної толерантності в громадянському суспільстві може сприяти нівелюванню передумов конфліктів на расовому та етнічному ґрунті. Етнокультурна та політико-ідеологічна специфіка Галичини зумовила виникнення тенденцій щодо реалізації регіональних інтересів у процесі ухвалення політичних рішень на місцевому та загальнодержавному рівні. Загалом диспропорції між окремими регіонами в багатьох країнах стають основою для виникнення регіональних рухів. М. Дністрянський зазначає: «Коли між регіонами існують суттєві відмінності, які більшістю населення усвідомлюються як цілеспрямована дискримінація, – виникає регіональна мобілізація, яка може призвести до поширення регіональних рухів та етнорегіоналізму. У випадку відсталості –

виникають одні мотиви невдоволення (центр «обкрадає»), а у разі вищого рівня розвитку – інші (ми «годуємо») [6, с. 70]. Такий поділ регіонів України на «годувальників» та «дотаційників» широко використовувався з періоду виборів Президента України 2004 року. Ідея протиставлення регіонів, наявності радикальних політико-культурних відмінностей в їх ідентифікації використовувалася чи не всіма політичними силами, які прагнули зберегти монополію на підтримку свого електорату в певних областях України. Домінування регіональної ідентичності на шкоду загальнодержавній створило сприятливий ґрунт для сепаратистських настроїв на Сході та Півдні країни, які стали важливим чинником для російської агресії. Для Галичини притаманне домінування загальнодержавної ідентичності над регіональною. Серед населення краю не користуються підтримкою ті політичні сили, які сповідують етнорегіоналізм. Вагомим прикладом такої позиції стали результати місцевих виборів 2015 року, в яких вперше брала участь Українська галицька партія. Вона претендувала на роль виключно регіональної («ратушної») партії, яка буде відстоювати місцеві інтереси. В маніфесті цієї політичної сили наголошується, що «Галичини політично не існує. Ми, Галичани, не маємо ані своєї партії, ані еліти, що дбає про наш регіон і представляє його інтерес. Галичина нині не має ні визначених власних інтересів, ні виразників цих інтересів. Наш край відсунуто на маргінес, він стає резервацією – економічною, політичною й насамперед духовною» [7]. Проте під час виборчої кампанії ця партія не змогла навіть залучити достатню кількість авторитетних особистостей до своєї діяльності, зуміла висунути лише 15 з необхідних 84 кандидатів до Івано-Франківської обласної ради. За підсумками виборів до представницького органу області Українська галицька партія набрала тільки 0,65% голосів виборців. Такий результат засвідчує відсутність соціального запиту на етнорегіональну політичну силу серед громадян краю.

Отже, аналіз етнополітичних процесів у Галичині дає підстави зробити такі узагальнення:

- глобалізаційні впливи визначають характер та динаміку розвитку етнополітичних процесів, впливаючи на сутнісні компоненти структури етносу та міжнаціональні відносини. Проявляються тенденції вестернізації, як засвоєння західних цінностей і

моделей поведінки, та індигенізації – відновлення традиційних цінностей та локальної самоідентифікації;

- економічна глобалізація активізує міграційні процеси та розширює міжетнічну взаємодію, створюючи основи для організаційного формування політичної суб'єктності етнонаціональних громад як у регіоні, так і за його межами;

- моноетнічність Галичини зберігається, проте поява нових етнічних та расових груп у зв'язку із економічною діяльністю та здобуттям освіти створює передумови для розвитку відмінностей у сприйнятті моделей поведінки та ціннісних орієнтацій. Такі обставини можуть бути використані окремими політичними силами для ескалації міжетнічних та міжрасових конфліктів.

На сьогодні не спостерігаються передумови щодо розвитку етнорегіоналізму, в регіоні немає соціально-політичного запиту на підтримку політичних сил, що декларують таку ідеологію. Динамічний розвиток етнополітичних процесів у Галичині вимагає поширення демократичних цінностей, патріотизму і солідаризму, міжкультурної взаємодії та толерантних міжетнічних відносин.

1. Бірюкова О. О. Геополітичний вимір етнонаціональних процесів в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Бірюкова. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/list/code-07.html>

2. Андріяш В. І. Державна етнополітика в Україні в умовах глобалізації : монографія / В. І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 385 с.

3. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт / В. Котигоренко. – К.: Світогляд, 2004. – 722 с.

4. Галичина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.galychyna.if.ua/news-ivano-frankivsk/detail/marcinkiv-proinspektuvav-centralnii-produktovii-rin/?tx_news_pi1%5Bo

5. Галицький кореспондент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gk-press.if.ua/ivano-frankivskiy-miskyj-sud-vynis-rishennya-u-spravi-pro-gvaltuvannya-shkolyarky-dvoma-arabamy/>

6. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики: монографія / М. С. Дністрянський. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 490 с.

7. Українська галицька партія /офіційний сайт/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uhr.org.ua/about/manifest/>